



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

**Syntagma Iuris || Vniversi, Atqve Legvm || Pene Omnivm  
Gentivm, Et || Rervm Pvblicarvm Præcipvarvm,||**

**Grégoire, Pierre**

**Francofurti ad Mœnum, M.D.XCIX.**

**VD16 VD16 G 2999**

41 de Scribis, & Amanuensibus.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97739)

De Scribis, & Amanuensis. Cap. 41.

- 1 Scriba iudicum qui, & notarii. Synonyma & species quales eligendi, nu. 2. 3. 4. & 5.
- 6 Senatus Amanuenses & Scribae. & nu. 7.
- 8 Amanuenses iudicii a quibus veniunt, & eorum leges, nu. 9.
- 10 Scribarum officia & munera per constitutiones iudicata. Qualia Athenis num. 11.
- 12 Scriptura & scribarum finis & causa.

Inter administratos necessarios Magistratibus & iudiciis, Scribae, exceptores, seu Amanuenses, vel ab eis, & magistratuum annuntiantes autem sunt, qui dicta aetate excipiunt, & inquisita omniaque iudicialia bona fide describunt, & quotiens contra, de probat. §. his qui lites de iud. in Auth. Et erant notarii, qui per notas, quae in iudicia dicerentur citius excipiebant, exceptores. Vnde & notarii nomen habent παρονομοι. Et, ut est apud Martialem lib. 14. Epig. 208.

*Curant, verba licet manus est velocior illis, Nondum lingua sanum, dextra peregit opus.*

Sed et de notariis & notis postea agetur. Dicitur & plerumque qui in seruitu iudicibus, γραμματεὺς, scriba, γραμματεὺς, aetnarius, grapharius vulgo a verbo γραφω, scriba: tabularius, totque sunt ferre species horum, quot Magistratus quibus inserviunt, & ratione horum maiores vel minores: ratione etiam negotiorum, quae describantur diversae nomenclaturae, libellares, epistolares, memoriales, criminales, civiles, presentationum, audientiales, &c. Quocirca pro magnitudine & pondere seu dignitate negotii, personarum ad hoc munus habetur selectus, quod totum explorata sit diligentia, fides vel capacitas pro negotio expediendo. Hoc officium vix fuit apud Graecos aliquando, vnde per contumeliam Alcibiades vocatur a Demosthene orat. de Corona, ἀλεβὲς γραμματεὺς, pestifer scriba. Vide & hoc munus tabulis publicis excipiendi destinatum, & ideo fere de feruis, publicis istis ministris praeferebantur ut plerumque, l. 2. rempub. sal. fore, P. docet. Archad. & Hone. id emendarent & inhaerent, ne ferui hac munus obirent. l. generalis, de tabul. lib. 10. C. Summa quippe fides requiritur in personis, quarum scripta habitura sunt formam publicam & auctoritatem, ut non immerito de personis magis probatis huic officio providendum fuerit. Quare paulatim rem melius considerata, coepit scribarum ordo honestus haberi, ut ex Cic. orat. 3. in Verrem liquet. Et Iustinianus §. ex provincialibus, de defen. civit. in Auth. ex probatis iam viris, habere defensores civitatum voluit Amanuenses, constit. 15. Nouel. πρὸς τὸν δὲ δυνάστη, de defensoribus, & §. τὸν ἀμυνεὺς τῆς πόλεως ἐστὶν ἡ παρονομοῦ αὐτοῦ ὑπερῶντα καὶ δὴν λαβῶντος. αὐτὸν παρ' αὐτοῦ ἀποκρίματα παρονομοῦ. id est, Et habeant, scilicet defensores civitatis, ex cohorte illi provinciae destinata exceptorem suum illum in ministerio, & duos cohortales, qui ab ipsis iudicata exsequantur. Et rursum, Nouel. 8. πρὸς τὸν δυνάστη, &c. de iudicibus, τὸν τῆς δυνάστης ἀμυνεὺς ἔστω ὅπως αὐτὸν ἂν κατὰ τὸν σπάλειος νόμον ἔστω καὶ δὴν λαβῶντος ἕως ἄρα τῆς δυνάστη δυνάστη τοῖς ὑπερῶντος ἔστω, & τοῖς τῆς δυνάστη ἀποκρίματα ἔστω ἔστω, id est, his qui lites preparant eadem forma existentiibus, ut haellenus definitum est. unoquoque, iudice duobus vidente amanuensis, & duobus qui lites preparant & introducant, §. his qui lites preparant, de iud. in Auth.

Et erat apud Caesares Primicerius notariorum, sub cuius cura erat notitia omnium dignitatum & administrationum tam civilium quam militarium. Erant & notarii Principis, qui decreta eius antequam publicarentur, & perfecta essent, conscribentibus & celabant aliis quam veris gravissimis, ut constat ex formula notariorum apud Cassiodorum, lib. 6. variar. c. 16. Et tandem transfuit in officium certum munus scribae, quod ante mercenarium erat, ut ait Aelius Probus. Et Adrianus, teste Spartiano in eo, ab epistolis & a libellis equites Romanos habuit, vnde & hoc munus postea honorabile magis, legitimumque eos qui tempore Imperatorum eorum rescripta, placita, edicta, mandata, & pragmaticas sanctiones scribebant sacro encausto, dictos eo nomine, & scriptis dictata a Questore sacri palatii: istemque fuisse subadiutores & adiutores libellenses, epistolares, scripti memoriales adiutores primicerios, vide de his omnibus l. praecipuus, §. in his, & §. nostri vero, de appell. C. l. fin. de diuer. rescript. C. l. hac parte, de praepos. sacri. C. l. eos, de excus. milit. C. l. 1. & 2. de privil. eor. qui in sacro palatio scribunt, C. l. sacri, §. hoc autem, de diuer. rescript. C.

Notarii Imperiales dici possunt Secretarii Regis, quorum erat privilegium, ut vbiq; instrumenta authentica conficere possent, ut notat Bart. in l. 2. de offic. procons. P. Fuerunt aliquando

nisi cum eo qui delictum commisit, iuxta arg. l. 1. de compen. P. & l. fin. eo. C. Sed neque delicta publica compenari possunt, quia vniuersi quique ex delicto ad poenam solvendam Reipub. obligatur. Respublica autem non dicitur delinquere, quia vindictam repositit malefactorum, l. ita vniuersus, ad leg. Aquil. P. Atque maxime interest Reipub. mandata iudicum & Magistratum executioni demandari: & ne elusoria fiant edicta, huc bene siue male pronuntiata sunt, propter auctoritatem publicam, l. si prator, 75. de iudic. P. l. fin. ne quid in loc. pub. P. l. fin. de bon. que lib. C. Cum liceat coram iudice eodem, aut superiore, si quid per errorem aut suggestionem falsam adversarii vel iniuste aliter statutum sit, ita per Magistratum & non per priuatiu temeritatem emendare, l. nemo, C. de iudicis. Neque est singulis concedendum, quod per Magistratum expediti potest & debet, non est singulis, de reg. iur. P. Si quis etiam reum dignum morte exemerit, recte rescriptum est capitali poena puniendum, quia supplicio publico eum eripuerit, l. fin. de male. & Martens. P. Et Paulus, legis Iuliae de vi priuata, crimen ait committi, cum certum aliquis & concorsium fecisse dicitur, quominus quis in iudicio produceretur, l. Iulia, ad l. Iul. de vi pub. P. Martianus ultra, lege Iulia de vi publica caseri respondit, ne quis reum vinciat, impeditur, quominus Romae intra certum tempus addit, Mart. in l. lege Iulia, §. eod. Viparianus quoque, eum hac lege de vi publica teneri vult, qui dolo malo fecerit, quominus iudicia tuto exercentur, qui dolo malo, l. o. eod. Itaque qui obstitit executioni, qui eam impedit, ut rebellis iustitiae & principis, punitur atrocioribus poenis in Gallia maxime.

Sed et qui literas curiae Parliamenti vel Cancellariae vel alterius iudicis, quibus mandata exsequendi continentur ademerit, vel extorsit de manibus apparitoris, falsi poenis subiicitur, Guid. Pap. decif. 579. num. 5. Bald. ad l. si quis id quod, de iurisf. omn. ind. P. Multo magis si fecerit, quia corrupti alibi Praetoris poena tenetur, ad l. si quis id quod, & ibi Bald. l. hodie, ad leg. Corn. de fals. P. vel alia arbitraria, Ioan. Fab. in §. poenales, de action. habita ratione facti, & quo animo factum est: non secus ac si sequeretur, de eo qui statuas principis deiecerit vel confragerit, vide distinctio in l. 4. §. final. & l. non contrahit, §. l. qui statuas, 6. & l. iurif. §. 7. ad l. In iura maiest. P. l. si quis imp. malef. C. l. pen. & l. fina. C. de stat. & imagin. Etenim imaginis principis impressione solent sigillatae litterae auctoritatem recipere. Et Ioan. Gallus in decisioibus arestorum, quae st. 12. refert quendam famulum Magistri Guidonis Beaulaigne, fuisse multa honoraria & pecuniaria damnatum, ob iniectionem manuum in apparitorem, quem vocant seruientem.

Ceterum et quamvis olim crederetur relationi gestorum impus apparitoris: tamen quando fere dicebat vel in iura affectum, vel verberatum, vel literas sibi fere mandata fuisse erepta, non illi credebatur omnino, sed illius relatio pro denuntiatione habebatur, ut possit de eo delato inquiri, non autem ex delatione, vel relatione illius possit quis damnari, quod iure statutum videtur in l. 1. quidem, Cod. de accusat. Hodie quoque id ipsam verum erit, cum non simpliciter relationi executoris credatur, nisi duorum ad minus testium praesentia ea t. boretur: idque iustissimis de causis, ne cui fraudi via aperiat. Multo minus fides ei habebitur, si dicat sibi iniuriam factam fuisse: nam tunc & in causa propria suspensa est testimonium: neque admittitur, nisi in quantum, propter eam relationem iudex debet inquiri de re latius inquiri, data licentia reo etiam contrarium probandi, iuxta l. optimam, §. fin. de contrab. & comm. stip. C. Et ita resoluti Guido Pap. decif. 577. Sunt enim apparitores eatenus privilegiati, quatenus secundum mandata munus obeunt: at si abutantur, vel insolentius se gerant, ut est huiusmodi hominum genus, vniuersumque que insolens sit & temerarium, castigandi diligenter sunt & accitit, ne inde oriatur iniuriam occasio, vnde iura nasci debent, l. meminerint, C. vnde vi. & grauiorem poenam meretur, qui priuilegio flectitur, eo in perniciem alterius vitur, Authem. presbyteri, de ep. sc. & cler. C. Et priuilegium meretur amittere, qui concella sibi abuitur potestate, in l. iudeos, & ibi gloss. de iudicis, C. l. qui sine, de negot. gest. P. ca. priuilegium, 2. quaestio. 3. Executores mandatorum Magistratum, seu apparitores, nudi & simplices sunt administrati, nec debent vel latum vnguem excedere mandata, nullam enim habent cognitionem, l. executorum, C. de excus. vel iudic. l. ab executorum, 4. & ibi gloss. de appellat. & rela. P. Ideoque inuito minus excedere possunt, l. diligenter, mand. P. c. cum dilecta, de rescript.

in Senatu Romano ex Senatoribus delecti scribæ, qui singulari fide pollerent. Itaque, inquit Cicero pro Sylla, *introducitis in Senatum iudicibus, constitui Senatores qui omnia iudicium dicta, interrogata, responsa præscriberent.* At quos viros non solum summa virtute ac fide, cuius generis facultas in Senatu maxima, sed etiam quos scirebam memoria, scientia, consuetudine, & celeritate scribendæ facillime que dicerentur persequi posse: C. Cofonium, qui tunc erat prætor: M. Messalam, qui tunc præturam peribat: P. Nigidium, Appium Claudium: credo esse neminem, qui iis omnibus aut vere referendis, aut etiam scribendis prout ingenium defuisse. Adhibebant autem tum maxime scribæ isti authentici & temporanei ex Senatoribus, quando Senatusconsultum tacitum faciendum erat: nam et ceteris curia scribis communitibus, eo tempore vnus ex Senatoribus officium scribæ explebat, ne quid forte proderetur, vt ait Iulius Capitolinus in Gordiano.

7. Et fallum etiam fuisse in Senatu Romano Amanuensem, dictum Rectorem decumanarum, non erit difficile colligere ex epitolis per Theodericum Regem Gothorum scriptis, vna Capuano, 21. altera Senatu, 2. apud Cassiodoro, lib. 5. Variar. Nam in 21. concedit recturam, vt vocati decumanarum, Capuano viro illuisti, & in 2. explicat, quid ei concesserit. *Capuanum, inquit, perstabilem virum estimatio nostra respexit, qui curia vestra sententiam maioris natus sacundus ediceret, & Senatus forma conscientia puritate seruaret: vt actus illius mundo celeberrimos sua reddat. integritate laudandos.*

8. In suprema Parisiensi & Tholosana Curia, sunt notari & secretarii curiæ, qui ex constitutione etiam antiqua Car. 7. art. 104. assiduitatem habebant in Curia iniunctam, vtque gnauer & diligenter incumberet expeditioni delegationum seu commissio-num & mandatorum Curie. Fuit Amanuensis seu secretarius consilii magni seu Prætoriani, vna cum collegio Senatorum institutus, vt constat ex const. Lud. 12. an. 1498. Actuarii seu Amanuenses præficiuntur interdum a iudicibus, qui notariis vel viros idoneos fideique probatæ sibi eligunt, pro actis excipiendis, vt in l. *quoniam contra falsam, de probat.* Interdum Principes vel domini iurisdictionales, eligunt & officia conferunt, eademque per loca iurisdictionum, quæ ab eorum ditione pendunt, distribuunt. At Honorius & Arcadius C. C. *in l. nullus iud. cum, S. de ass. de mest. & Cancell. eud. C.* prohibent iudicibus qui itam habent iurisdictionem, ne sibi eligant cancellarios. *Periculo enim, inquit, primarium officii, cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos, iudicibus applicari iubemus.* Sed nec in Gallia ordinario iure licet curiæ, sed tantummodo actuariis, qui singulis tribunalibus præficiuntur actis describendis, neque illis nisi vni Amanuensis acta describenda delegare, ex const. Lud. 12. art. 30.

9. Quæ tamen leges sint præscriptæ actuariis & Amanuensibus, vix facile docere poterit. Illæ tamen maxime reducuntur ad duo præcipua capita, vt fide primum & cum diligentia acta conferbant & expediant. Iustinianus in §. *quæ veto* aguntur ab eis, de defensor. ciuita. in Auth. *conqueritur de iudicibus*, quod non curent hoc munus scribarum in illis perseverare, & ita conqueritur, primum, vt quæ ab ipsis agerentur, instar actuum non essent, nec confici iuberent acta monumentorum, si quid eis iuberent superiores iudices, per omnia eis inferniētes & eorum nutibus. Item, quod si quod monumentum aliquando conficerent, illud venundarent: & postremo, quod nullam haberent archiuum, in quo gesta apud se reponerent, & ita deperiret, quod apud illos fieret, quæ nec fieret postea, cauet & emendat. In Gallia actuarii munus (quæ citatione redemptoribus conceditur, vt prouentus domant regis in ætarium eius inferatur) omnino idoneis cõceditur. Et si is qui licitatione vicereit talis non reperitur, temerariam refarcit licitationem, ex const. Lud. 12. an. 1499. art. 60. Cauet id eo & Franciscus in ne actuaris, seu vt dicunt, *los Grefses* vna vni generali redemptori locarentur, ne ipse pluribus subinde negotiationis causis subiret, const. *Franc. 1. sur le reformation de la iustice de Normandie, art. 34.* Leges præscriptæ illis, ne actuarii ad libellos rescribant, nisi ex curia decreto, const. *Car. 8. art. 103.* rege-  
ta actuum iudicialium conficiant, veluti ephemerides, const. *Lud. 12. art. 129. an. 1499.* dum curia se debet, ad hunc, nec tunc temporis expeditioni decretorum vacent, const. *Caroli 7. art. 76.* edita curiæ non euulgent, antequam penes litis acta habeant: nec subfignent edita sententiarum alibi, quam in vno proprioque regeste inscripserit. Et si abesse eos contingerit, eorum nomine qui subscribat eligant vnum, eumque solum, const. *Lud. 12. an. 1499. art. 99. 101. 113.* Non dent acta, quæ vocantur *proces*, cuiuspiam Senatori

vel consiliario iudicii habendi, vel referendi causa, quin prius per distributionem curiæ & iussu Præsidis statutum sit idque propter fraudes, *Car. 7. ord. art. 107.* Recipiant etiam iudicialia & edita iudicialia: ad illorum enim vnus & curam pertinet ratio omnium actuum, siue producantur siue edantur a litigantibus, siue repetantur, vt neq; apud acta iam conclusa & instructa edictorum teneantur copiam facere litigantibus, vel alius ex cõsilio, in iussu curiæ, siueq; subscriptione recipientis, *Franc. 1. ord. sur la iustice de Norman. art. 26. & 27.* Et hinc est, quod causæ apud actuarium non edantur instrumenta, nisi cum repertorio vel inuentario, const. *Lud. 12. sur le fait des aides, art. 12. Franc. 1. sur l'abrenouation des proces, art. 12.* vt sciatur quid edatur, quidve in iudicium venient. Exigunt insuper constitutiones, vt assidui sint actuarii, const. *Car. 8. art. 6. Car. 9. in comitiis Aurel. art. 77.* cancellarios habeant & scribas ab auaritia immunes, pro illis alioquin responsum, vtq; nihil pro opera sua accipiant. De actuario criminali, vide const. *Caroli 8. & Henrici 2. publicatam 4. Aug. 1550. art. 1. Sur le reiglement de la iustice criminelle.* De actuario præsentationum, stylium parliamenti, *Des Grefses, art. 3. 4. 5.* De actuariis cõteræ ien curiæ rationalium vel computorum & eorum munere, const. *Henr. 2. sur les finances, editam 22. Decemb. 1557.* De actuariis ordinariis ledis Præfidiæ, *Henrici 2. const. Sur l'ampliation de l'edit de creation des Conseillers, Magistras, & Juges Præfidiæ, 6. April. 1551.* De actuariis appellationum Curie Præfidiæ, & eorum munere, const. *Henr. 2. mensis Iulii, 1552. publ. Paris. an. 1552. mens. Augusti, art. 6.* De actuariis electorum, quos vocant *les Esleus*, vide const. *Ludo. 12. Sur le fait des aides, art. 12. 24. 33. 34.* De actuariis iustificationum, in sedibus iudicum regionum constitutis, eorumque munere & potestate, abunde in const. *Henr. 2. Sur les insinuations, m. de Mai, 1553. & mensis Martii, eiusdem an.* De actuariis & tabularis impositionis foraneæ tractationis, const. *Franc. 1. Sur l'imposition foraine.* De actuariis salinorum, const. *Franc. 1. Sur le fait de la gabelle, art. 4.* Stylii insuper parliamenti de munere & officio ciuilium & criminalium actuariorum, docet & stylii cuiusq; iudicialis fori, atque melius quam referri possit, quid amanuensibus & exceptoribus, alii que scribis obseruandum sit, planum facit. Siquidem omnibus iurisdictionibus & negotiis publicis fere adhibentur scribæ, & vt diuersa sunt negotia, sic cuiusq; actuarii diuersa erunt officia, & diuersi fines. Iulius Pollux lib. 8. *περὶ γραμματικῶν*, tradit, scribam vnum Athenis delectum ad tabulas ferendas & decreta: alium secundum, ad seruandas leges: item antigraham, quem dicimus *Controvolleur*, primum delectum, sed postea forte creatum, qui omnia transcriberet, & apud Senatum deponeret. Erat & Græcis *γραμματεὺς*, vel *ὑπογραμματεὺς*, seu scriba publicus vel cancellarius, cuius officium erat *ἰσχυρὸς γραμματεὺς*, id est, iudicia in acta referre, eademque si poscerentur lecturare: vt Aristophanes innuit in *Neulis*,

*ἢ πότε γραμματεὺς ἴδεντο ἢ γραμματεὺς.* Id est, *Nunquam scripsit hoc iudicium amanuensis.*  
 Omnium amanuensium & scripturarum principis finis & ratio est, memoria gestorum, ne ea interpolari vel mutari possint, & vt constet quid actum sit, *Contractus, de fid. inst. C. l. contrahitur, de pign. l. non figura, de act.* Et ita curare maxime debet iudex, vt sit salutarum probatio, *l. current, de testib. in P.* In iure honore consilatus cum M. Bibulo, Iulius Cæsar primus omnium instituit, vt tam Senatus quam populi diurna acta conficerentur & publicarentur, *Suet. in Jul. Cæs. c. 30.* hoc est, vt ait M. Sabellicus ad d. c. 30. *Suetonii*, curauit vt quæcunq; cum populo aut in curia agerentur eodem die quo mota essent, ad exitum perducerentur, perductaque in publicum referrentur. Quo sane instituto, omnem longioris consulationis adimebat facultatem. Et *Vop. scv. s. ex actis populi & Senatus, se historiam summisse scribit.* Sic Plinius *lib. 35. c. 2. Tablita*, inquit, id est, *γραμματεὺς ἰσχυρὸς*, & *ἰσχυρὸς ἰσχυρὸς*, *ἰσχυρὸς* implebantur & monumentis rerum gestarum. Scriptura memoriam longiorem gestorum excipit, fides publica & publicatio, immutationem, veritati præscripta prohibet, *quoniam contra, de probat. ne clandestinis & domesticis fraudibus, quæ actis publicis inscripta vel insinuata sunt, adulterari possint, l. data tampridum, C. de don.* Et quod antea maliciis hominum poterat corrumpi vel negari, publicatione facta fidem indubitata accipit in posterum veritatis, *lin donationibus, C. eo. l. 2. & l. testamenta omnia, C. de test. a. l. in modo coram competenti iudice fiat publicatio & insinuatione, l. consulta diuina, C. eo. l. rescripta, & l. placet, de epi. & cle.* Et hinc insinuationum formulæ originem habuerunt. Et olim iure Romano adibatur iudex, apertendi testamenti, vel alterius vltimæ voluntatis

voluntatis causa, & his publicis a petitione consignata, secundum hanc formam, l. 1. 2. & fin. quem ad testat. ap. C. Quod & in dationibus in l. donationes quas parentes, C. de don. inter vir. & uxo. l. in hac, l. si idem, C. de don. alij. rece. primum est, vide que insinuari debeant hodie apud actuarium insinuationum consuet. Henr. 2. mens. Mar. an. 1573. & in consuet. Molinens. Car. 9. art. 58. Ita & auctoritate iudicis per publicam personam transcrita tantam habent vim, quantum autographa, ex quibus transcrita fuerit, c. 2. & si de fid. instru. l. sancimus, de diuer. rescri. C. l. h. quis in aliquo, C. de eden.

De aliis Notariis, seu Tabulariis publicis.

CAP. 42.

- 1 Scriba aliis personis, quam Magistratibus necessarii, & seq.
- 2 Legiste, tabularii, & tabelliones qui, & tabellionum munus, nu. 3. & 10.
- 3 Notarii Gallici, varii, regii & apostolici, academiarii, capitularum, uel munitum, quis possit esse notarius, & a quo creentur, nu. 13, 14. & 16.
- 4 Notarii notariorum, & num probent, num. 6. & 7.
- 5 Notariorum minuta.
- 6 Instrumenti ingressio & in mundum reditio, quid.
- 7 Tabellionum & notariorum in Gallia alteratio.
- 8 Insinuationum actuarius qui sublati.
- 9 Notarii apostolici a quo examinentur, & cui iurent.
- 10 Notarii officium sibi usurpans, qua pena puniendus, Leges notariis in prescribendis actibus date. De quibus uetatur illis contra actus perscribere: & que contractibus inferenda, ex constitutionibus regis, & iure, nu. 18. & 19.
- 11 Notarius quibus tenetur edere & ostendere protocollo.
- 12 Instrumenta quando dicuntur esse in forma authentica, iure civili & Gallico.
- 13 Notarius certis locis designari & adscripti.
- 14 Notariorum inducendorum causa, & finis.
- 15 Notarius num emendare possit, qua scripsit, & quomodo, & in quibus possit.
- 16 Rasura scripturae quando facta suspicionem habeat.
- 17 Instrumentorum per notarios conscribendorum leges Gallica quaedam noua, & testibus dicentibus, minus uel plus dictum quam scriptum, quomodo credatur.
- 18 Protocollo notariorum, quando faciunt fidem in iudicio.
- 19 Notarius mortui protocollo quomodo in mundum rediguntur.

**C**um dixerimus quod monumenta & probationes rerum gestatum conscriuari scripsit, scribas quoque, aliis personis quam Magistratibus necessarios per se constit. Habeat ita & Quæstor Scribas, unde & Scriba Quæstorii, apud Suet. in Clau. Cæs. c. 48. Et ita Logistæ, qui rationes coriciebant, ac data & accepta in tabulas referebant, unde & Tabularii, Logographi, l. 1. & 101. tit. de tabell. scri. & logogr. lib. 10. C. tit. 69. Boethii illorum subadiuuæ: & illorum consiliuum, Medogrammatei: & rationum distinctores, Diastolæ dicti, de quibus omnibus in l. si. co. tit. C. Tabelliones sunt & tabularii a tabulis, quibus olim scripturatum fuit, Felan. c. fraternitatis, de her. l. in l. prator, col. 2. de eden. P. unde tabellionatus officium, c. sciat, & ne cler. uel mon. secul. neg. se immis. Fœderit & fide publica donatæ quædam personæ, quæ conuente, & priuatis literis inter priuatos præscripta publicæ fidei dedicabant. Tabelliones sunt quoque, a lultio dicti, l. contractus, de fid. instr. C. Nouel. de tab. in Auth. qui uulgo in Gallia dicuntur notarii, a notis quibus solent voluntates priuatorum excipere, ut postea latius & ad formam auth. perducant. Ita & notarius Græcis *μυζαγισ*, qui per signa nota sibi fere tantum, ut dicunt, per abbreviaturam scribit. Vti de notis Iulii Cæsaris, quibus interdum scribebat, quibus celaret omnibus madata, refert Suet. Tranq. in Iulio Cæs. c. 56. Exstant, inquit, & ad Ciceronem & ad familiares domesticis de rebus epistolæ, in quibus si qua occultius perscribenda, erant per notas scripta, id est, sic, ut nullo literarum ordine, ut nullum uerbum effici possent: quæ si quis inuestigare uellet, aut persequi quartam elementorum literam, id est, d. pro a. & proinde reliquas commutet. Est quædam ars notariatus, scribendi scilicet per notas, & celeriter excipiendi, ut exceptorum, qui in auditorio iudicium, Aduocatorum partium & Iudicum sermones & sententias præscribunt, qui notis maxime utuntur, sibiq; cognitæ consingunt. Solet tamen inde uulgus uocare tabellionum primas exceptiones & præscriptiones informes, notas, ut in c. cum P. tabell. de fid. instr. factas præsentibus conuenientibus, aut in presenti negotio, quas deinceps transcribunt in proprio codice notarum. Dicunt & hanc notationem uel notam, scilicet ad originalem, a Græco

nomine *γιδία*, quæ sunt assule & fragmenta, quæ sibi materia illi aliquid quæ dolant decidant, a uerbo *γιδω* findo, secundo, secundo de *γιδος* & *γιδω*, & per diminutionem *γιδος*. S. lenti interdum notariud dicere, *Le broillard* Itali uocant hanc tabellionum primam notam, *Bastardellum*, cuius scripturam se non probare, ait Bal. in rub. de fid. instr. quod explicat Lanfr. ad c. quoniam contra, ad uer. instrumentorum productiones, n. 2. de prob. quando notæ non sunt cognitæ alii, quam notario, quæ fit in hunc modum breuiter adiectis notis. T. alii Petrus, talis loci, uen didi, & c. alem re, & c. Marino, & c. presentibus talibus, & c. renuntiam, & c. In quomodo esset illis fidem adhibere, quæ propemodum nihil significat, uel quæ in diuersas clausulas trahi possunt, uide abiit in prouerbium, pro re periculosa, Et cetera notariorū. Quod facere exprimit quicquam Italus in facietis uulgari idiomate scriptis, dicitur *Pioquano Ariato*. Interrogatus enim, quam orationem singulis diebus Deo dicere oportet, respondit, cum lecto surges post patrem & matrem dicendum, *Signor mio Iesu Christo guarda me da furia de uillani de qua ambaglio, di medici, da cetero de notari, & c.* Alberti autem ait, ad l. contractus, de fid. instr. C. Si in d. & c. Bastardello sic apposita in d. c. o, uel annus Domini, & signum notarii, fidem plenam fieri ex eo, id ipsum & tradit Masuer. in prax. tit. de lite. not. & notat. §. item si in nouela §. 32. Quia tamen notarius simpliciter regis, & ap. postuisset clausulas confiteras, Alex. cons. 12. incip. In causa & hie, & cons. 28. & 105. inci. Reuerende domine, uel Choff. ad §. 12. ad uerb. & qui non ont point payes, n. 3. ut. des droitts appartenans a gens mariez, in cons. Burg. Quare & facit plenam fidem, quod in libro notarii extenditur, quodque uocant imbreuiatura, Bal. ad d. rub. de fid. instr. Alb. ad d. l. contractus, eo. C. Felan. c. cum P. tabell. de fid. instr. Quid porro continere hæc imbreuiatura debeat, docet Alex. 2. uolum. Cons. cons. 51. §. Vocant tamen & istas primas completas descriptiones, exceptis uulgariibus clausulis, quæ omnibus contractibus similib. apponi solent, Protocollo, *aportuolæ*, i. prima membra, uel primas membranas: quæ postea latius extendi debeat, & facile sine damno conuenientium a solo notario suppleri possunt, uel dicemus cum duplici l. & o. *aportuolæ*, protocollo, a glutine: quod iste primæ annotationes fuit membra hæc exceptæ, postea cõglutinatur & iungatur in unum uolumen per exceptorem. Dicitur tamen gluten, *κόρυ*. Solent etiam notarii plures, hæc præscripta prima minutis literis excipere: unde & uocant illa excepta, *les minutes*, in quibus, si quid inter contrahendum uel explicent uel corrigat uel addant qui conueniunt, uel alii qui interuentu notarii utuntur, inducitur, corrigitur, & additur. Quare tamen postea, habita relatione ad minutatim prius scripta, quæ in forma probante exhibentur, instrumentum dicitur ingrossari uulgo: & habita ratione autographi, primis literis & correctionibus quodammodo maculati, illa transcriptione scriptura dicitur in mundum redigi, d. l. contractus, de fid. instr. C. Cuius tamen ueritatis probatio ad primam scripturam extendam & minutam refertur, si de fide ingrossati dubitetur. Et proinde Franc. i. eius nominis Rex optime cauit, integra conseruanda nec cõsurgenda protocollo, ut ad illa recurri possit, si de fide completi instrumenti dubitetur. cons. Franc. i. ann. 1539. art. 173. & 174. Si n. protocollo & instrumenta ingrossata producantur eiusdem negotii, sibi inuicem fide abrogantia, potius protocollo credendum est. l. Sempronius, 158. de leg. 2. Item si arguatur de falso instrumentum, debet protocollo exhiberi, Bar. in l. fin. de fun. instr. P. & in l. ubi. C. de sal. sum. l. §. illud, de i. uel. in auth. ubi & c. l. Personarum tamen quæ conuentiones priuatum perscriberent, aut fide publica donarent, non unum solum est productum genus: nam aliquando Magistratus municipales perscribere instrumenta pactorum, l. si quis decurio, C. de pact. l. 1. & 2. de tabel. lib. 10. C. in quorum locum si fidei notarii, ueluti exceptores conuentorum: quibus additi tabelliones, ueluti eorum officii exactores, qui perscripta prima & excepta, auctoritate donarent, ut in tit. de tab. in auth. Nouel. Instin. Quare tamen aliquando in Gallia Car. 7. lege publicæ munus notariis ademit, & tabelliones instituit, qui tamen possent pro pactorum præscriptione & exceptione sufficere, uel delegare notarios, qui singulis trimesibus contractuum instrumenta tabellioni deferre tenerentur, in publicas authenticas tabulas redigenda, & ut haberent publicum auctoramentum. Idque statuit mense Quintili, anno 1433. Sed & hic abrogauit postea tabellionum manera: & remansit notariorum auctoritas, cum potestate excipiendi obligationes & alios actus, & in mundum reducendi. Verum Ludouicus 12. ann. Dom. 1512. articulo 62. numerum notariorum esse definiuit ex inquisitione Senatorum & Bailliuorum, & arbitrio officiariorum Regis. Franciscus iterum

